

Erkölc és nyelvészet

Lechner Ilona: Erkölc és nyelvészet. Az erkölcsfogalom metaforikus konceptualizációja a magyar és a német nyelvben.

II. RFKMF – „RIK-U” Kft, 2023, 232 o.

Lechner Ilona 2023-ban megjelent monográfiája az erkölcsfogalom metaforikus konceptualizációját vizsgálja a magyar és a német nyelvben. A szerző a kognitív nyelvészet szemszögéből közelíti meg a témát, és arra a következtetésre jut, hogy az erkölcsi gondolkodásunkban fontos szerepet játszanak a metaforák.

A kötet hét fejezetet tartalmaz. Az elsőben, melynek címe „Nyelv, gondolkodás, kultúra”, a szerző a konceptualizációval foglalkozik, felsorakoztatja a kognitív nyelvészet alapelveit, definiálja a kognitív szemantika központi alapfogalmait. Külön alfejezetben foglalkozik a metaforával, annak típusaival, a különböző metaforarendszerekkel, továbbá taglalja a metaforakutatás szintjeit is. Hosszasan értekeznek a fogalmi metaforákról, meghatározva azok részeit, illetve jelentőségét. Szintén kognitív nyelvészeti szemszögéből elemzi a metonímiát. Szót ejt az alternatív konceptualizációról is, ami arra utal, hogy maga a konceptualizáció folyamata többféle módon is történhet. Az értelmezés konstruálási műveleteken keresztül történik, amelyeket a szerző négy nagy csoportra oszt (a figyelemmel kapcsolatos folyamatok, ítéletalkotással és összehasonlítással kapcsolatos műveletek, perspektívával összefüggésben lévő műveletek, illetve átfogó képet eredményező műveletek). Az első fejezet végén olvashatunk a nyelvi relativizmusról, a nyelv, a gondolkodás és a kultúra viszonyáról.

A második fejezet, amely „A metaforaalkotás kontextuális tényezői” címet viseli, először a kontextus fogalmáról szól, ismertetve a kognitív nyelvészeti megközelítést, majd a kognitív pragmatikai kontextus-felfogást. Olvashatunk a kultúráról, mint kontextusról. A metaforák kulturális különbségeivel külön alfejezet foglalkozik, amelyből megtudhatjuk, milyen a kultúrák közötti, illetve a kultúrán belüli variálódás.

A harmadik fejezetben a szerző az erkölcs fogalmát járja körül, az erkölcsi metaforák funkcióit vizsgálja. Szerinte az erkölcsi metaforák számos funkciót töltenek be. Egyrészt segítenek megérteni az erkölcsi kategóriákat. Például az erkölcsöt "útnak" tekintve megérthetjük, hogy az erkölcsi döntéshozatal egy folyamat, amelyen végig kell mennünk. Másrészt segítenek megérteni az erkölcsi viselkedést. A fejezetben Lakoff-Johnson munkáira támaszkodva mutatja be a

szerző az erkölcsfogalom metaforáinak tapasztalati alapját, az erkölcs metaforarendszerét, a fogalmi metaforák közötti különbségeket. Ebben a részben külön tárgyal bizonyos családmodelleket, amelyek alapján felépítjük az erkölcsfogalomról a metaforarendszerünket. Kiemeli például a SZIGORÚ APA családmodell, vagy a GONDOSKODÓ SZÜLŐ modellt, amelyek a kereszténységgel állnak összefüggésben.

A negyedik fejezet kutatómódszertani megfontolásokat tartalmaz. Először általánosságban tárgyalja a metaforakutatási módszereket, külön kitérve az empirikus módszerekre és a korpusznyelvészeti vizsgálatokra. A szerző bemutatja saját vizsgálati korpuszát, majd ismerteti kutatási hipotéziseit és kérdéseit, amelyek között az is szerepel például, hogy mely fogalmi metaforák motiválják az erkölcs értelmezését a magyar és a német nyelvben, illetve mi okozza a két nyelv közötti esetleges különbségeket a konceptualizációt illetően.

Az ötödik fejezet foglalkozik az erkölcs fogalmi metaforáival a magyar nyelvben. A szerző először a magyar nyelvben előforduló erkölcsi metaforákat vizsgálja. Többek között a következő metaforákat elemzi behatóan: AZ ERKÖLCS ÉLŐLÉNY, AZ ERKÖLCS TÁRGY, AZ ERKÖLCS ERŐ, AZ ERKÖLCS ANYAG stb.

A hatodik fejezetben olvashatunk az erkölcs német fogalmi metaforáiról. Megtalálhatók itt azok a metaforák, amelyek a magyar nyelvben is, pl. AZ ERKÖLCS EMBER, AZ ERKÖLCS NÖVÉNY. Azokról a metaforákról is képet kapunk, amelyek a magyarban nincsenek jelen az erkölccsel kapcsolatban, pl. AZ ERKÖLCS ÉPÜLET vagy AZ ERKÖLCS GÉPEZET.

Az utolsó, a 7. fejezet foglalja össze a kutatás eredményeit. A szerző arra a következtetésre jut, hogy az erkölcsi gondolkodásunkban fontos szerepet játszanak a metaforák, mert segítenek megérteni az erkölcsi kategóriákat, az erkölcsi viselkedést és az erkölcsi gondolkodás fejlődését. Itt kerül sor a magyar és a német nyelvi minták kutatási eredményeinek összehasonlítására, illetve a részletesen bemutatott kutatás elején felállított hipotézisek felülvizsgálatára is. A két nyelv közötti hasonlóságok és különbségek megértése fontos lehet a különböző kultúrák erkölcsi gondolkodásának összehasonlításához és megértéséhez. A fejezet legvégén pedig a szerző előrevetíti a kutatás továbbviteli lehetőségeit.

Minden fejezet végén összefoglaló olvasható. A kötetben számos táblázat és ábra segíti a könnyebb megértést. A felhasznált szakirodalom jegyzéke 151 tételt tartalmaz, amelyek magyar, német, angol és ukrán nyelvű szakmunkákra utalnak. Mindez azt bizonyítja, hogy a szerző alapos munkát végzett a téma szakirodalmának felkutatása terén is.

A kötet jól megírt és áttekinthető. A szerző világosan és érthetően fogalmazza meg a kognitív nyelvészet alapfogalmait, jól definiálja a metafora fogalmát. A magyar és a német nyelv erkölcsi metaforáinak elemzése átfogó és részletes.

A könyv egyik erőssége, hogy a szerző számos különböző forrásból származó példát hoz fel. Ez segít ahhoz, hogy az olvasó széles körű képet kapjon az erkölcsi metaforákról. A könyv másik erőssége, hogy a szerző számos különböző elméletet tárgyal. Ez segít ahhoz, hogy az olvasó jobban megértse az erkölcsi metaforák funkcióit.

Összességében a könyv fontos hozzájárulás a kognitív nyelvészet és az erkölcsfilozófia területéhez. Lechner Ilona monográfiája kiváló alapmű, amely a nyelvész szakma jelentős érdeklődésére tarthat számot.

Husztli Ilona

Husztli Ilona, PhD. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, docens. husztli.ilona@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-1900-8112.

Лона Густі, доктор філософії, доцент, доцент кафедри філології Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ, husztli.ilona@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-1900-8112.

Ilona Husztli, PhD. Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, associate professor. husztli.ilona@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-1900-8112.